

VITEZ JURE IZ POTRAVLJA

Prema zaključku komisije pri Restauratorskom zavodu, preuzeo sam na čišćenje i restauriranje sliku iz Potravlja, kraj Sinja, koja prikazuje Viteza Juru (165×125 cm), od ruke neznanog primitivističkog majstora. Slika je izrađena potkraj XVIII. st.

Djelo prikazuje prizor (temu) iz legende Auree Jacobusa de Voragine, to jest sv. Juru na bjelašu, kako ubija kopljem zmaja. Do njega se nalazi kraljeva Cleodolinda ili Aja, koja drži njegova konja za uzdu.

U pozadini vide se bedemi neke tvrđave sa zupčastim kruništem, na kojem leprša crvenkasta zastava obrubljena bijelom trakom.

Slika ima veoma skladan ugođaj jednostavnih boja, neku simboliku: Crni zmaj i bijeli konj. Crvena i plava odora kopljanika i smeđa pozadina. Oprečnost u smjeru lepršanja zastave na utvrdi s vijorenjem nojevih pera na kalpaku konjanika i njegovom crvenom ogrtaču ističe burni vjetroviti dan pod teškim sumornim nebom.

Slikar je neke predmete, koji su u prirodi od zlata, pozlatio vrlo vješto upotrebljavajući pritom pravo zlato od dukata.

Temeljnik je ovog djela čvrsto laneno platno širine 75 cm. Šivano je na lijevoj strani s nadodanim platnom iste vrste širine oko 30 cm, a na desnoj oko 22 cm. Šavovi su lijepo i znalački šivani, šteta samo, što su pošli u kosom smjeru. Podloga je sastavljena od dobre krede, tutkalla i firnisa. Nije se našlo kasnijih namaza boje ili tragova nekog obnavljanja.

No ipak slika je prije ovog sadašnjeg restauriranja izgledala prilično loše. Bez vanjskog i unutrašnjeg okvira, po rubovima platno izgrizeno, krakelure nabrekle, na više mjesta otpale ljuštore boja. Pristupio sam temeljitom popravku, bez ikakva ispravka, naravno.

Želim ukratko ovdje da iznesem osobitost te slike i nekoliko pretpostavki njena porijekla.

Slikar je prikazao sv. Juru u odori, po svoj prilici hrvatskog husara ili krajišnika.

Bljedoliki, golobradi mladić, s perčinom pod kalpakom, na kojem su dva crvena nojeva pera. U plavoj dolami i crvenim uskim hlačama ukrašenim gajtanima, zaogrnut crvenim ogrtačem, jaše bijelog konja. O boku mu demeškinja, na koje balčaku je izrezbarena neka ptičja glava. Na konju su, međutim, zanimljive potkove, one iste, koje još i danas susrećemo samo u tim krajevima. To su najsumarniji morfološki podaci same slike.

Sva je prilika, da je ta slika poseban dokumenat sasvim samoniklog izraza, nastala u kraju, gdje je teže dopirao utjecaj s druge obale Jadrana. Pa u prilog tome donosim i neke okolnosti iz prošlosti samog Potravlja i značajke njegovih ljudi.

Mjesto se nalazi u sinjskoj krajini, između podnožja Svilaje i rijeke Cetine. Danas ono broji oko 4000 stanovnika. Gaje se žitarice. Odgajaju se i vrsni konji za jahanje. Kućna radinost, narodne rukotvorine, zemljane lule, vezovi, rezbarije i t. d. Vuna i duhan nadopunjuju bogatstvo kraja.

U godini 1696. doselilo je iz Bročna kod Mostara oko 3000 duša pred turskom najezdom na naše istočne krajeve. Tu su se izbjeglice sagradile uz svoja kućišta i primitivnu crkvu brvnaru, služeći se jakim gredama što im je dala obližnja svilajska šuma. Brvnaru su pokrili šindrom po uzoru na kuće u staroj postojbini.

Iz tog vremena čuva se još samo jedan stari nadgrobni križ, koji nosi nadnevak godine 1727. Sadašnja crkva od kamena, podignuta je na tom istom mjestu nešto kasnije. Ona nosi na preslici natpis:

G O S T A	*	1 7 7 4	*	N A I A G U
G O S				S T
V A				

(Godišta Gospodinova 1774 na I. augusta). Zna se također, da do godine 1709. ova slika sv. Jure nije bila u Potravlju.

Neki stariji ljudi iz Sinja sjećaju se, da su u mladosti čuli od ondašnjih starih ljudi, gdje pričaju, da je odora sv. Jure iz Potravlja prikazana na slici po uzoru na mletačke vitezove. To bi možda odgovaralo vremenu, kad su mletačke posade bile u Sinju, Vrlici i okolici. No Venecija nije imala husare.

Je li možda tu sliku donio fratar Kotromanović iz Potravlja, koji je često putovao do Zadra i Venecije? Mislim da nije, čak ni onda, ako se uzme, da prikazana zastava na tvrđavi izgleda ona crvenog krilatog lava. Jer teško bi se moglo u Zadru i Veneciji u ono vrijeme procvata chiaro-scuro naći ovakvo primitivno slikanje, a pogotovu ne ovo nevješto usmjereno šivanje slikarskog platna.

Sv. Jure iz Potravlja (Sinjska krajina) (autor nepoznat)
Nakon restauracije.

Drugo jedno, nešto stvarnije nagađanje oko porijekla te slike predstavlja život Petra Karapandže, rodom iz Mostara, kojega je majka u bešici donjela u Potravlje. On je postao franjevac i bio je kapelan carice Marije terezije, a 1742. g. provincijal. Starost je završio u samostanu u Živogošću, komu je i Potravlje kao župa pripadalo. Kad se Karapandža vraćao iz Budima, Marija Terezija i neki ugledniji iz njezine okolice obdariše ga raznim poklonima. U Živogošće je donio sa sobom 12 sanduka svega i svačesa. Tu je bilo svetačkih slika, crkvenog zlatnog i srebrnog pribora, misnog ruha i t. d. Povjesnik Zlatarić drži, da je Karapandža nešto od toga darovao i svome mjestu, pa možda je i slika sv. Jure tako došla u Potravlje. No, to ne bi isključilo mogućnost, da je ta slika baš djelo nekog našeg meštra, bez obzira na to, što je u Ugarskoj bila darovana.

Treća je indikacija možda Petar Kunac, također iz Potravlja. Učio je slikarstvo i rezbariju u Italiji. »Ostavi lijepih radnja u drvorezu i dosta slika napenganih na postavu, dasci i staklu«, tako za njega veli Zlatarić. Petar Kunac postade redovnik. Umro je 1818. u Sinju. Njegove slike u Sumartinu isključuju mogućnost, da je on mogao osjetiti i doživjeti taj primitivni sažeti, ali magični način slikanja.

Bilo to ovako ili onako, odgovor bi stručnjaku mogla dati temeljita analiza slike.

Narod je tu sliku prigrlio, ne pitajući mnogo, čija je i otkuda dolazi, jer se i inače nije pristojalo pitati viteza litalicu za njegovo kretanje.

Do pred 30 godina ta pala je bila izložena na pobočnom oltaru župne crkve. Viteza Juru narod je volio i štovao, molio se njemu za zdravlje svojih konja, da budu lijepi i gizdavi, kao što je njegov.

To nije ništa neobično bilo za zemlju vatrenih konja, viteških alkara i junačkih alkarskih momaka, opjevanu od Andrije Kačića i Dinka Šimunovića.

Tu se rodila i legenda, da u obližnjem jezeru ispod Šinin-grada u Hrvacima leži zmaj, što ga je ubio zatočnik Jure.

Vrijednost te slike ne leži toliko u školskom pojmovanju njezine ljepote, nego u čarobnoj moći, da u gledaocu izazove stanje sklada i plemenitosti.

Bruno Bulić